

УДК 159.955:378

Олена ВАСИЛЕНКО,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри документознавства та
інформаційної діяльності гуманітарного факультету
Одеського національного політехнічного університету

ІНФОРМАЦІЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ РЕСУРС РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

У даній статті автором розглянуто поняття «інформація». Подано значення інформації та інформаційних процесів, які впливають на розвиток суспільства.

Ключові слова: інформація, інформаційні процеси, значення інформації.

В данной статье автором рассмотрены понятия «информация». Подано значение информации и информационных процессов, которые влияют на развитие общества.

Ключевые слова: информация, информационные процессы, значение информации.

In this article the author deals with the concept of «information». Posted importance of information and information processes that affect society.

Keywords: information, information processes mentioned information.

Відмінною рисою сучасної епохи є стрімке зростання значення інформації в усіх сферах суспільного життя. Інформація стає не просто передумовою здійснення виробничого процесу, а перетворюється у важливий ресурс, який визначає розвиток факторів виробництва, загальну динаміку і спрямованість суспільного розвитку.

Так, Д.С. Робертсон виокремлює п'ять «інформаційних революцій», що викликали зміни у способах збереження, обробки та передачі знань [10]. Продовжуючи ці ідеї російський академік О. Ракітов виділяє шість інформаційних революцій, під якими розуміє інструментальної основи, способу передачі та збереження, а також обсягу інформації, яка доступна активній частині населення [9, 9]. Перші три інформаційні революції (виникнення мови, поява писемності, винахід книгодрукування) відбувалися в період становлення господарських відносин, до появи промислового виробництва. Четверта революція відбулася одночасно з переходом до машинного масового виробництва і полягала у винаході

засобів передачі інформації на відстань: телефону, телеграфу та радіо. П'ята інформаційна революція відбулася у другій половині ХХ століття з появою електронно-обчислювальної техніки. І, нарешті, шоста революція, наявність умов для якої О. Ракітов констатував ще в кінці 90-х років, перш за все полягає у «створенні глобальних інформаційних мереж, що відкривають усім абонентам і клієнтам доступ до будь-якої інформації в будь-який час і в будь-якому місці...». Її особливістю, на думку дослідника, є те, що вона ґрунтується на «злитті п'ятої інформаційної і технологічної революції». Він відзначає, що формування глобальних універсальних електронних інформаційних систем створює можливість «глобальної інтелектуалізації, яка може стати наймогутнішим фактором у сфері транскультурних і трансцивілізаційних трансформацій» [9, 12-16]. Наприклад, у економічній науці інформація традиційно розглядалася як важливий і необхідний елемент формування основних факторів виробництва. Загальновідомі трифакторна

та чотирифакторна моделі суспільного виробництва. До першої відносять класичні фактори: праця, капітал і земля. До другої, окрім того, відносять ще й здатність до підприємництва, яка розглядається як атрибут праці, причому вільної праці, а не найманої. В цих моделях роль інформації полягає у впливі на формування самих факторів, а також на їх ефективне використання – тобто їх оптимальну комбінацію з метою виробництва найбільш перспектив-

ного продукту, його реалізації та отримання прибутку.

Зростання значення інформації для здійснення виробничого процесу сучасного рівня дало підстави науковцям [6, 7] розглядати цей ресурс як самостійний фактор. Поява такої точки зору, на нашу думку, є наслідком кардинальних змін ролі факторів у забезпеченні процесу виробництва, що відбуваються в сучасному світі (див. рис.1.1).

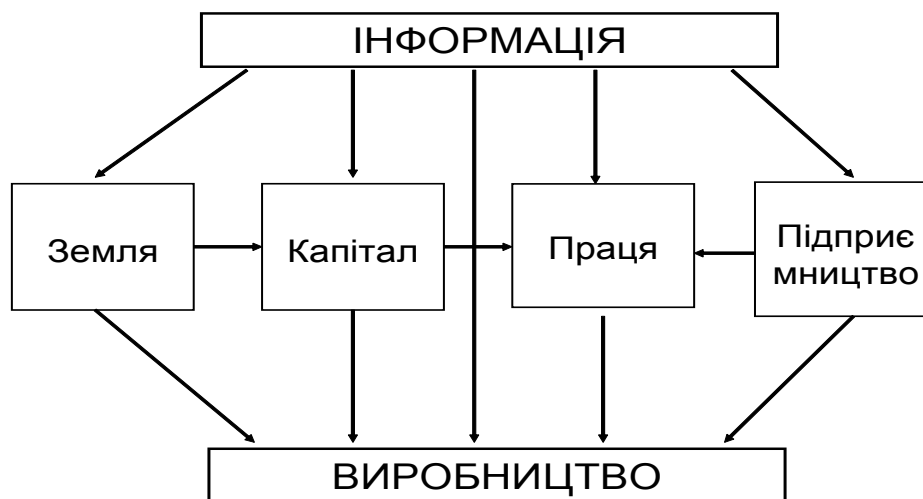

Рис.1.1. Фактори виробництва

Якщо капітал існує у формі знань або інновацій, тоді його збільшення за інших рівних умов підвищує його граничну продуктивність. Отже, постіндустріальна економіка, де інформація перетворюється в самостійний ресурс та інші фактори виробництва, сама породжує структури нового покоління, в основі яких знаходяться інформаційні технології, передові знання й інтелект.

Розвиток суспільного виробництва на основі НТП закономірно призвів до того, що виробництво та передача інформації стає самостійною сферою діяльності, яка розвивається прискореними темпами порівняно з традиційними сферами. Крім того, наявність таких матеріальних факторів як земля, засоби виробництва, дешева і малокваліфікована робоча сила все більше перестають виступати засобом забезпечення конкурентних переваг. Останні

визначаються значною мірою володінням сучасними інформаційними ресурсами та здатністю до інновацій, змін у продуктах, технологіях, засобах виробництва, формах організації процесу праці та виробництва.

Найсуттєвіша риса сучасної суспільно-економічної трансформації – це перехід від системи масового виробництва до виробництва диверсифікованого споживання. Сучасне виробництво стає все більш диверсифікованим, орієнтованим на різноманітні потреби споживачів. Нові комп'ютерні технології дають можливість виробляти невеликі обсяги продукції, які задовольняють різноманітні смаки споживачів.

Тому підприємства мають бути здатними швидко реагувати на зміни, передбачувати ризики та перспективи бізнесу, скорочувати витрати одночасно з підвищенням якості продукції.

Підприємство має гнучко адаптуватися до змін на ринку і в обсягах виробництва, і в номенклатурі продукції. Зрозуміло, що за таких умов ефективний виробничий процес може здійснюватися лише на основі відповідного інформаційного забезпечення суб'єктів підприємницької діяльності. Отже, всі складові виробничого процесу: і самі фактори, і відносини щодо їх використання, стають *інформаційно насиченими*, їх реалізація стає можливою лише при відповідному інформаційному наповненні.

Інформація стала предметом дослідження багатьох наук: філософії, математики, фізики, біології, економіки та інших. Інформація має специфічні особливості, поєднує в собі риси матеріального і нематеріального продукту. Більшість сучасних досліджень щодо проблем інформації та її ролі в розвитку суспільства здійснюється на перетині різних наукових дисциплін – економіки, філософії, психології, соціології, математики, кібернетики тощо.

Серед всього розмаїття поглядів можна виділити три основних методологічних підходи: *загальнофілософський*, що пов'язаний зі спробами загального усвідомлення процесів появи і поширення інформації; *технічний*, зосереджений на процесах кодування, обробки, передачі та сприйняття інформації за допомогою технічних засобів; *економічний*, пов'язаний з необхідністю дослідження основних економічних параметрів виробництва, зберігання та використання інформації у процесі здійснення підприємницько-господарської діяльності з метою досягнення певних результатів або задоволення суспільних потреб.

Загальнофілософське осмислення сутності інформації дає нам два основних методологічних підходи: це атрибутивна та функціональна концепції. Згідно з атрибутивною концепцією інформація визначається як властивість усіх матеріальних об'єктів, тобто як атрибут матерії. Функціональна концепція пов'язує інформацію лише із функціонуванням систем, що самоорганізуються. Тобто інформація є властивістю лише керованих систем (живих та кібернетичних), а отже є складовою управління системами [2, 162].

У технічних науках інформація стала об'єктом дослідження з метою пошуку нових можливостей її обробки та передачі, тим самим зумовивши появу нової науки – кібернетики. Засновником загальної теорії інформації вважають американського інженера-дослідника К. Шеннона. Він довів, що інформація – це не характеристика повідомлення самого по собі, а співвідношення між повідомленням та отримувачем. Не визначаючи тим самим сутності інформації, її соціально-економічної природи, він основну увагу приділив створенню теорії кількості інформації [12]. Н. Вінера вважають батьком кібернетики завдяки його здобуткам у розробці технічних прийомів обробки та передачі інформації [4]. Результатами досліджень технічних наук стали сучасні розробки технічних засобів збереження, накопичення, передачі інформації та стрімкий прогрес у впровадженні й поширенні новітніх розробок.

Зростання ролі інформації в життєдіяльності суспільства та розширення меж відповідних досліджень призвело до введення в науковий обіг терміну «інформатика» або «інформаційна наука». Її поява спочатку була пов'язана з небаченим зростанням обсягів наукової інформації, а надалі – поширенням прикладних досліджень забезпечення контролю та поширення інформації в інших професійних сферах: управління, бізнесі, державному секторі, законодавстві, освіті, охороні здоров'я та ін. Необхідність винаходу технічних прийомів обробки великих обсягів інформації зумовила те, що з самого початку більшість досліджень і розробок у цій сфері були переважно технічного характеру.

Інформація (від латинського *informatio* – роз'яснення, виклад) – це «зміст процесу відображення» дійсності [8, 75], «певні відомості, сукупність якихось даних» [11, 244], «документовані або публічно проголошені відомості про події та явища» [5, 519]. Отже, інформація – це відомості, факти, дані, що відображають дійсність.

Залежно від галузі наукового дослідження інформація отримала безліч визначень, зокрема: інформація – це позна-

чення змісту, отриманого від зовнішнього світу в процесі пристосування до нього (Вінер); інформація – заперечення ентропії (Бріллюен); інформація – комунікація і зв'язок, у процесі яких усувається невизначеність (Шеннон); інформація – передача різноманітності (Ешбі); інформація – оригінальність, новизна; інформація – міра складності структур (Моль); інформація – ймовірність вибору (Яглом); інформація – відображення різноманітності (Урсул) тощо [2, 161].

У Законі України «Про інформацію» подане таке визначення інформації: *інформація* – будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [1].

Складність та багатогранність такого поняття як інформація знаходить свій прояв у величезній різноманітності форм та видів її існування. Важливе теоретико-прикладне значення для активного використання інформації в процесі забезпечення суспільного розвитку має її класифікація за певними критеріями. Систематизувати всю різноманітність проявів інформації можна за допомогою різних критеріїв:

1) Залежно від етапів надходження інформація може бути *первинною* і *вторинною*, обробленою і систематизованою. Первинні відомості одержуються в результаті їх безпосереднього сприйняття суб'єктами. Водночас, людський інтелект не тільки сприймає інформацію, він має властивість на основі законів логіки і пізнання створювати, формувати вторинну інформацію. Іноді виділяють ці види інформації як *оперативна* і *стратегічна* інформація.

Усвідомлена, систематизована, перетворена первинна інформація – це знання. Підкреслимо у цьому зв'язку, що *знання* – це *інформація вищого порядку, це інформація, вже оброблена, усвідомлена і систематизована певним чином*. Знання «являє собою закінчений виклад (чого-небудь) у формі книги, статті чи навіть комп'ютерної програми і підлягає грубій кількісній оцінці [3, 238]». Від простої інформації знання відрізняються тим, що вони не тільки визначають, наскільки певні дані відповідають реальності, а й передба-

чають складну систему оцінок, зв'язку результату пізнання з минулим досвідом та з майбутнім розвитком [11, 213]. Інформація може застарівати, в ній можливі суб'єктивізм та недостовірність. Знання є відображенням реальної дійсності у свідомості людини, в її інтелекті.

2) Залежно від сфер виникнення інформації розрізняють три її види: *фізична інформація*, властива процесам відображення в неорганічній природі; *біологічна інформація*, що формує структури живої природи та *соціальна інформація*, що передається в людському суспільстві в процесі комунікації між людьми.

3) Соціальна інформація може мати різні функції. Так, для спілкування між людьми необхідна *масова інформація*, до якої ми можемо віднести побутову, релігійну, культурну, естетичну та іншу інформацію. Функцію творення виконує *спеціальна інформація*, що об'єднує наукову, технічну, економічну, політичну, статистичну та інші види інформації. Спеціальна інформація необхідна для здійснення цілеспрямованої діяльності в різних сферах життя.

4) Залежно від змісту відображення виділяється *практична* і *теоретична інформація*. Практична інформація відображає, характеризує процеси і явища такими, як вони існують і функціонують в дійсності. Теоретична інформація містить у собі осмислення дійсності, узагальнення різного порядку, представлення їх в абстрактних або формалізованих термінах і залежностях.

5) Залежно від форми обробки і представлення може бути *оглядова, аналітична, реферативна* і *наукова* інформація.

Відбувається зростання інформаційної насиченості традиційних факторів виробництва. Сучасне обладнання, вже не кажучи про високотехнологічну техніку, містить у собі все більший обсяг нагромадженої інформації. Воно є результатом науково-дослідних розробок багатьох поколінь вчених, дослідників, конструкторів. Колосальні послідовні зусилля були спрямовані на пошуки високої продуктивності засобів виробництва, які б поєднувалися з їх невеликим розміром,

зручністю у користуванні, безпекою та привабливістю для працівників.

Відповідно зростають вимоги до інформаційної насиченості основного фактора виробництва – людських ресурсів. У першу чергу сучасний працівник має володіти значним обсягом знань, втілених у його вміннях та навичках. Формально це знаходить прояв у підвищенні мінімально можливого рівня освіти, необхідного для прийому на виробництво. Крім цього, зростання інформаційної насиченості середовища його діяльності потребує від працівника нових навичок, прояву нових рис. Серед них – вміння орієнтуватися у величезному обсязі інформації, відбирати найголовнішу, легко сприймати нове і бути здатним до внутрішніх змін, до постійного навчання, самооновлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про інформацію [Електронний ресурс]: Закон України [Чинний, поточна редакція від 02.03.2014] // Відомості Верховної Ради України, 1992. – № 48. – ст. 650. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>
2. Абдеев Р. Ф. Философия информационной цивилизации [Текст] / Р. Ф. Абдеев. – М. : Владос, 1994. – 336 с.
3. Белл. Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования [Текст] / Дэниел Белл; пер. с англ. – [Изд. 2-ое, испр. и доп.]. – М. : Academia, 2004. – 788 с.
4. Винер Н. Кибернетика, или управление и связь в животном и машине [Текст] / Норберт Винер; пер. с англ. И. В. Соловьева и Г. Н. Поварова; под ред. Г. Н. Поварова. – [2-е изд.]. – М. : Наука, 1983. – 344 с.
5. Інформація, зв'язок і телекомунікації в Україні: економіка, право, управління [Текст] / [С. Довгий та ін.]. – К. : Укртелеком, 2001. – 784 с.
6. Корнев Ю. Г. Необходимость государственного регулирования информационного обеспечения субъектов предпринимательства [Текст] / Ю. Г. Корнев // Теорії мікро-макроекономіки. Вип. 14 – К. : АМУ, 2003. – С.123–131.
7. Портер М. Конкуренция [Текст] / М. Портер. – М. : Вильямс, 2001. – 495 с.
8. Психологічний словник-довідник: навч. посіб. [Текст] / Укл. Ю. О. Приходько, В. І. Юрченко. – К. : Каравела, 2012. – 328 с.
9. Ракитов А. И. Информация, наука, технология в глобальных исторических измерениях [Текст] / А. И. Ракитов. – М. : Наука, 1998. – 568 с.
10. Робертсон Д. С. Информационная революция [Текст] / Д. С. Робертсон // Информационная революция: наука, экономика, технология: реф. сборник. / ИНИОН РАН. – М. : [б. и.], 1993. – С. 17–26.
11. Філософський словник соціальних термінів [Текст] / [В. П. Андрущенко, М. І. Бойченко, М. І. Михальченко, Т. В. Андрущенко]. – [3-є вид., доп.]. – Харків : Р.И.Ф., 2005. – 670 с.
12. Шеннон К. Э. Работы по теории информации и кибернетике [Текст] / К. Э. Шеннон; пер. с англ. с предисл. А. Н. Колмогорова. – М. : Иностран. лит., 1963. – 829 с.